

КРИВИЧНОПРАВНИ АСПЕКТ ПРАЊА НОВЦА И ПОЈАМ КРИМИНАЛНЕ ДЕЛАТНОСТИ

Марко Јовановић¹

докторанд Правног факултета Универзитета у Нишу

Апстракт

У раду је размотрено кривично дело прања новца у кривичном законодавству Републике Србије, којом приликом је акценат дат на његовом начину дефинисања, начину и облику испољавања, као и упоређивање са ранијим обликом инкриминације овог кривичног дела. Детаљно је извршена анализа и упоређивање појма „криминалне делатности“ са претходним појмом „предикатно кривично дело“, да ли је и на који начин промена инкриминације кривичног дела прања новца у Кривичном законнику Републике Србије утицала на његово откривање и доказивање. Анализа и тумачење позитивних правних прописа Републике Србије вршена је применом догматско – нормативног метода, док је историјскоправним методом указано на другачији приступ органа откривања и гоњења, као и судова, где је након измене и допуне Кривичног законика Републике Србије у вези са појмовним одређењем кривичног дела прања новца дошло до његовог лакшег откривања и процесуирања. Детаљно је описано кривично дело прања новца прописано у чл. 245 Кривичног законика Републике Србије, са акцентом на новоинкриминисани појам „криминалне делатности“.

Кључне речи: прање новца, криминална делатност, профит, имовина, прикривање порекла

1. Увод

Прање новца је пратећи облик организованог и других облика криминалитета који омогућава легализацију средстава стечених криминалном делатношћу. Криминалне групе, организације и појединци остварују ве-

¹ marepes85@gmail.com

лике приходе криминалном делатношћу, а како би несметано користили приходе од криминалне делатности и избегли кривично гоњење, принуђени су да прибаве њихов легалан основ стицања. Суочени с могућношћу заплене противправно стечене имовинске користи, откривања криминалних делатности и кажњавања криминалне организације, групе и појединци перу свој „прљав“ новац интегришући га у легалне финансијске токове низом различитих финансијских трансакција, користећи се притом широким спектром начина прања новца (Бошковић, 2014:76).

Према подацима Међународног монетарног фонда, сума од опраног новца на годишњем нивоу износи два до пет процената укупног годишњег бруто светског дохотка, што би, номинално изражено, било више од шестсто милијарди долара (FATF, 1999:2).

Профит је главни мотив највећег броја извршених кривичних дела, попут трговине наркотицима, оружјем, кријумчарење алкохола и дувана, пиратерија, уцене и многих других. Како би појединци и криминалне организације могли да користе стечени профит („прљави“ новац) на регуларан начин, потребно је да он делује као „чист“, што подразумева његово „прање“ (Тефиловић, Јелачић, 2006:17).

Међународна обавеза Републике Србије, након ратификације одређених међународних конвенција, била је да се у домаће законодавство инкриминише кривично дело прање новца, као и конфискација имовине стечене криминалним делатностима, будући да је ово кривично дело постало присутно као нови проблем како у националним, тако и у међународним оквирима. Кривично дело прања новца постало је глобални проблем, односно, проблем са којим се суочавају све државе, а циљ инкриминације овог кривичног дела је сузбијање криминалитета у целини.

Извршиоци кривичних дела, поготово они који се баве вршењем кривичних дела професионалног криминалитета, желе да прикрију своје криминалне активности, односно, стварно порекло своје имовине, новца, те су у тој намери принуђени да врше кривично дело прања новца како би обезбедили легитимност и легалност своје имовине, односно, извора прихода и финансија, с обзиром на то да прибављање противправне имовинске користи или незаконитог профита није крајњи циљ извршиоца кривичних дела. Њихов циљ је легализација - „прање“, противправне имовинске користи и незаконитог профита, како би избегли откривање и кажњавање од стране правосудног система државе, са једне стране, и јачање, стварање сопствене моћи, са друге стране. Новац и друга имовинска корист стечена криминалном делатношћу стављају се у легалне финансијске токове и тако се ствара привид њихове легалности. Ради се о

посебној врсти кривичног дела прикривања, тако да су делимично неке делатности које спадају у прање новца, могле бити обухваћене тим кривичним делом (Стојановић, 2019:814-815).

У раду ће се разматрати како је и на који начин кривично дело прања новца инкриминисано у позитивном законодавству Републике Србије, са посебним освртом на сам појам криминалне делатности. Такође, указаће се на то шта подразумева појам криминалне делатности, да ли се он односи само на вршење кривичних дела, односно, да ли кривично дело прања новца може да се изврши и након учињених прекршаја или привредних престапа. Такође, биће изнети и анализирани статистички подаци у вези са откривеним кривичним делима прања новца након инкриминације појма „криминалне делатности“ у биће самог кривичног дела, у односу на претходну законску дефиницију, где је појам „предикатно кривично дело“ замењен појмом „криминалне делатности“.

2. Појам и фазе прања новца

Настанак термина „прање новца“ везује се за почетак XX века и деловање гангстерских организација у Америци. Наиме, велике суме новца добијене од продаје алкохола, изнуда, проституције и коцке требало је на неки начин легализовати. Један од начина да се то уради био је да се гангстерске организације укључе у легално пословање. Осуда Ал Капонеа за утају пореза тридесетих година двадесетог века, према неким мишљењима, веома је утицала на експанзију прања новца (Richards, 1999:44), док је прва употреба термина „прање новца“ у штампи забележена у САД 1973. године током афере Вотергејт (Richards, 1999:45).

Прање новца представља један од појавних облика организованог криминалитета и оно подразумева легализацију средстава стечених криминалном делатношћу. При томе појединци, групе, па и организације поступају у вршењу своје криминалне активности руковођени примарно имовинским интересом – намером прибављања противправне имовинске користи или незаконитог профита, добити, а тиме и моћи. Након стицања противправне имовинске користи принуђени су да „прљаву“, незаконито стечену имовину и друге облике имовинске користи „оперу“, да им прибаве легалан основ стицања, да их пласирају у легалне привредне, новчане, банкарске, берзанске и друге сличне токове. То значи да криминалном активношћу прибављени новац и друге врсте имовинске користи ова лица покушавају да легализују, односно, да их ставе у легални промет, опцијај (да им прибаве легални основ стицања) (Јовашевић, 2018:198).

Прање новца представља процес који се одвија кроз три уобичајене фазе (Јовашевић, Гајић - Гламочлија, 2008:39-44):

Пласман (улагање) - прва фаза прања новца која подразумева „пуштање прљавог новца“ у легалне финансијске институције;

Прикривање (раслојавање) – друга фаза прања новца и иста подразумева одвајање „прљавог новца“ од извора, чиме се прикрива његово порекло и

Интеграција - трећа и последња фаза прања новца која подразумева пласирање „опраног новца“ у легалне финансијске токове и његово легално коришћење.

3. Прање новца у позитивном праву Републике Србије

Прање новца у позитивном праву Републике Србије регулисано је Кривичним закоником Републике Србије² и Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма³, док је у Закону о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције⁴ уређено образовање, организација, надлежност и овлашћења државних органа и посебних организационих јединица државних органа ради откривања, кривичног гоњења и суђења, између осталог и за кривична дела корупције, који кривично дело прање новца сврстава у коруптивна кривична дела⁵.

Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма из 2017. године прописане су радње и мере које се предузимају ради спречавања и откривања прања новца и финансирања тероризма. Закон одређује појам прања новца као: 1) конверзију или пренос имовине стечене извршењем кривичног дела; 2) прикривање или нетачно приказивање праве природе, порекла, места налажења, кретања, располагања, власништва или права у вези са имовином која је стечена извршењем кривичног дела и 3) стицање, држање или коришћење имовине стечене извршењем кривичног дела. Такође, Закон је одредио и значење појмова који су интегрисани

²Чл.245 Кривичног законика РС, Службени гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019.

³Чл. 2, ст. 1 Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма, Службени гласник РС, бр. 113/2017 и 91/2019.

⁴Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, Службени гласник РС, бр. 94/2016 и 87/2018.

⁵Чл. 2, ст. 1, тач. 4 Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције.

у кривично дело прања новца, према коме је објекат напада кривичног дела прања новца одређен као: 1) имовина - ствари, новац, права, хартије од вредности и друге исправе у било ком облику, којима се може утврдити право својине и друга права; 2) новац - готов новац (домаћи и страни), средства на рачунима (динарска и девизна) и електронски новац и 3) физички преносива средства плаћања - готов новац, чекови, менице и друга физички преносива средства плаћања, платива на доносиоца. Као радње извршења кривичног дела прање новца, Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма је изричито одредио: а) трансакцију – пријем, давање, замена, чување, располагање или друго поступање са имовином код обвезника, б) готовинску трансакцију – физички пријем или давање готовог новца и в) пренос новчаних средстава – било која трансакција која се најмање једним делом извршава електронским путем од стране пружаоца платних услуга у име платиоца, са циљем да та новчана средства буду доступна примаоцу плаћања код пружаоца платних услуга, без обзира на то да ли су платилац или прималац плаћања исто лице и да ли су платиочев пружалац платних услуга и пружалац платних услуга примаоца плаћања исто лице. При томе се као пружалац платних услуга може јавити: банка, институције електронског новца, платна институција, Народна банка Србије, Управа за трезор или други органи јавне власти у Републици Србији, у складу са својим надлежностима утврђеним законом којим се уређују поштанске услуге (Јовашевић, 2018:206-207).

Кривични законик Републике Србије сврстао је кривично дело прања новца у главу кривичних дела против привреде, с обзиром на то да се овим кривичним делом озбиљно нарушава привредни и економски систем и ремети његово правилно функционисање, што може да има економске, политичке и друге последице (Константиновић - Вилић, Николић - Ристановић, Костић, 2012:174). У Кривичном законнику Републике Србије, кривично дело прања новца инкриминисано је у чл. 245, према коме елементи бића кривичног дела прања новца представљају конверзију или пренос имовине, са знањем да та имовина потиче од криминалне делатности, у намери да се прикрије или лажно прикаже незаконито порекло имовине, или прикрију или лажно прикажу чињенице о имовини са знањем да та имовина потиче од криминалне делатности, или стицање, држање или коришћење имовине са знањем, у тренутку пријема, да та имовина потиче од криминалне делатности. Основ за ову инкриминацију налази се у Конвенцији Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискацији

прихода стечених криминалом⁶, коју је Република Србија ратификовала Законом о потврђивању Конвенције о прању, тражењу, заплени и конфискации прихода стечених криминалом⁷.

Према чл. 6 Конвенције прање новца је: 1) конверзија или трансфер имовине уз знање да таква имовина представља приход од криминала са циљем прикривања или нетачног приказивања незаконитог порекла имовине или помагања неком лицу које је укључено у чињење предикатног кривичног дела да избегне законске последице својих дела; 2) прикривање или нетачно приказивање праве природе, извора, места, употребе, кретања, права или својине у односу на имовину знајући да та имовина представља приход стечен вршењем кривичних дела; 3) стицање, поседовање или коришћење имовине са знањем у време пријема да таква имовина представља приход од кривичних дела и 4) учествовање, удруживање или завера ради чињења, покушај чињења, помагање, подстицање, олакшавање и саветовање у циљу чињења неког од ових кривичних дела.

Објекат заштите је финансијски систем, а објекат напада су новац и имовина који су прибављени криминалном делатношћу, било самог учиниоца или другог лица (Јовашевић, 2017:173). Радња извршења основног облика може се остварити на три начина. Та три начина одговарају радњама које су обухваћене Конвенцијом Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискации прихода стечених криминалом и Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма. Први облик радње извршења јесте конверзија или пренос имовине, други је прикривање или лажно приказивање чињеница о имовини, а трећи стицање, држање или коришћење имовине (Стојановић, 2019:816). Конверзија представља замену или трампу, док пренос може бити теретни или бестеретни незаконито стечене имовине. Прикривање или лажно приказивање чињеница о незаконитој имовини подразумева прећуткивање, неуписивање правих података у пратећу документацију уз имовину чиме се прикрива, онемогућава надлежним органима да дођу до сазнања о незаконитом пореклу имовине или лажним, неистинитим приказивањем у целисти или делимично чињеница о незаконитој имовини, чиме се прикрива њено криминално порекло и даје јој се „легалан“ основ стицања. Стицање је свака делатност којом се долази у посед, у државину незаконито стечене имовине. Држање је само поседовање овакве имовине, њена државинска фактичка

⁶ Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискации прихода стечених криминалом, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007bd23>, приступљено 24.09.2020.

⁷ Закон о потврђивању Конвенције о прању, тражењу, заплени и конфискации прихода стечених криминалом, Службени лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 7/2002 и 18/2005.

власт, притежање на одређеном простору, за одређено време. Коришћење незаконите имовине је њено стављање у промет, у оптицај на било који начин (Јовашевић, 2017:173).

Објект радње овог кривичног дела јесте имовина која потиче од криминалне делатности. Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма у чл. 3 под појмом имовине наводи ствари, новац, права, хартије од вредности и друге исправе у било ком облику, којима се може утврдити право својине и друга права, док појам новац у истом члану дефинише као готов новац (домаћи и страни), средства на рачунима (динарска и девизна) и електронски новац. Кривични законик Републике Србије у чл.112 регулише да се имовином сматра и приход или друга корист остварена, непосредно или посредно, из кривичног дела, као и добро у које је она претворена или са којим је помешана. Код кривичног дела прања новца, појам имовине се треба најшире схватити, односно, новац, покретне и непокретне ствари, имовинска права и др. (Милорадовић, Радосављевић, Стојановић, Трешњев, 2017:127). Такође, потребно је напоменути да Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом, одређује појам имовине у најширем смислу, односно, да имовина представља имовину било каквог описа, било материјалну или нематеријалну, покретну или непокретну, као и правна документа или инструменте којима се доказује власништво или интерес у односу на такву имовину.

На субјективном плану неопходан је умишљај, односно, директни умишљај који квалификују: а) свест, знање учиниоца да новац и имовина потичу од криминалне делатности и б) намера учиниоца да прикрије (прећути) или лажно (у целости или делимично, неистинито, супротно објективној стварности) прикаже незаконито порекло имовине (Јовашевић, 2018:210).

Иако би према општим правилима умишљај требало да обухвати и знање о томе да имовина потиче од вршења понашања која представљају кривично дело, то се у законском опису експлицитно захтева код сва три начина предузимање радње извршења. Код радње стицања, држања или коришћења имовине, то знање треба да постоји у време када се до имовине дошло, тј. у тренутку њеног пријема. Из тога произлази да ово кривично дело неће постојати уколико је до тог сазнања дошло онда када се имовина већ држи или користи. Иако је такво решење криминалополитички дубиозно, законски опис кривичног дела је у том погледу експлицитан и другачије тумачење, осим језичког, у овом случају не би било оправдано. Осим знања, код конверзије и преноса имовине захтева се и намера да се

прикрије или лажно прикаже незаконито порекло имовине (Стојановић, 2019:817).

Извршилац може да буде свако лице, укључујући и лице које је такву имовину прибавило својом претходном криминалном делатношћу, као и одговорно лице у правном лицу ако је знало, односно, могло и било дужно да зна да новац или имовина представљају приход остварен криминалном делатношћу. У погледу кривице потребан је директни умишљај који квалификује наведена намера. За ово дело кумулативно је прописана казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна. Уз казну се учиниоцу дела обавезно изриче и мера безбедности одузимање предмета – новца и имовине који потичу од криминалне делатности. У одлуци о одузимању новца и имовине код кривичних дела прања новца мора се прецизно навести да се од окривљеног одузима добит стечена извршењем кривичног дела која мора бити опредељена новчаним износом, односно, стварима које треба одузети - *Решење Врховног суда Србије Кж. 111/06 од 26. 10. 2006. године и пресуда Округног суда у Новом Саду К. 476/04 од 27. 10. 2005. године* (Милорадовић et al, 2017:130).

Лакши облик дела постоји ако је радњу извршења предузело лице које није знало да новац или имовина представљају приход који потиче од криминалне делатности, али је то могло и било дужно да зна. Облик кривице у виду несвесног нехата представља околност за коју закон прописује блаже кажњавање – казну затвора до три године.

Дело има и два тежа облика. Први тежи облик дела постоји ако је радња извршења предузета у односу на новац и имовину који потичу од криминалне делатности чија вредност прелази износ од 1.500.000 динара. Вредност објекта на коме се врши радња кривичног дела представља квалификаторну околност. Она се утврђује према тржишним условима у време предузимања радње извршења. За ово дело кумулативно је прописана казна затвора од једне до десет година и новчана казна. Други тежи облик дела за који је кумулативно прописана казна затвора од две до дванаест година и новчана казна постоји ако је радња извршења предузета у групи. Групу у смислу чл.112. став 22. КЗ РС чине најмање три лица која су повезана ради трајног или повремениг вршења кривичних дела која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру (Јовашевић, 2017:174).

4. Појам криминалне делатности

Прописивањем кривичног дела прања новца у члану 231. Кривичног законика Републике Србије⁸, кривично дело се састојало у конверзији или преносу имовине, са знањем да та имовина потиче од кривичног дела, у намери да се прикрије или лажно прикаже незаконито порекло имовине, или прикрију или лажно прикажу чињенице о имовини са знањем да та имовина потиче од кривичног дела, или стицање, држање или коришћење имовине са знањем, у тренутку пријема, да та имовина потиче од кривичног дела. Тумачењем ове законске дефиниције закључујемо да јавни тужилац мора пружити доказ да конкретна имовина потиче од извршења одређеног кривичног дела, како би против одређеног лица могла бити подигнута оптужница. То кривично дело, представљало је претходно (предикатно) кривично дело које је морало бити идентификовано и доказано. Према томе, прање новца се јавља као „супсидијарно” кривично дело јер је његово постојање зависно од претходно извршеног другог кривичног дела чији је училац мотивисан намером прибављања противправне имовинске користи или друге незаконите добити. У делу правне теорије сматра се да је потреба за инкриминацијом кривичног дела прања новца резултат немоћи државе (па и целе међународне заједнице) да се ефикасно супротстави криминалитету, посебно организованом националном криминалитету, којим се остварује огромна финансијска моћ (Јовашевић, 2018:202).

Изменама и допунама Кривичног законика Републике Србије⁹ дошло је до промене у законској дефиницији појма кривичног дела прања новца. Према новом законском одређењу, кривично дело прања новца састоји се у конверзији или преносу имовине, са знањем да та имовина потиче од криминалне делатности, у намери да се прикрије или лажно прикаже незаконито порекло имовине или прикрију или лажно прикажу чињенице о имовини са знањем да та имовина потиче од криминалне делатности или стицање, држање или коришћење имовине са знањем, у тренутку пријема, да та имовина потиче од криминалне делатности.

Анализом претходног и новог законског одређења, дошло је до промене самог појма „имовине која потиче од кривичног дела“ новим појмом „имовине која потиче од криминалне делатности“. Иако је дошло до промене законске дефиније кривичног дела прања новца у Кривичном законнику Републике Србије, у Закону о спречавању прања новца и финансирања тероризма није дошло до одређених измена, тако да је појам претходног

⁸ Службени гласник РС, бр. 85/2005

⁹ Службени гласник РС, бр. 94/2016

кривичног дела и даље одређен чланом 3. став 40, у коме је оно дефинисано као кривично дело из кога је проистекла имовина која је предмет кривичног дела прања новца, без обзира на то да ли је извршено у Републици Србији или иностранству.

Мишљења смо да је требало доћи и до измене Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма, где је потребно дефинисати појам криминалне делатности, а такође, је требало исти дефинисати и у самом Кривичном закону. Криминална делатност представља термин који није довољно прецизан и који више обухвата криминолошки, него кривичноправни појам. Законодавац је као објект радње увео овај термин из разлога јер се у периоду пре измене Кривичног законика, веома тешко долазило до осуђујућих пресуда, првенствено јер је било потребно доказати и претходно (предикатно) кривично дело, односно, да је „опрана“ имовина проистекла извршењем конкретног тог кривичног дела, за шта је у судској пракси била потребна правоснажна осуђујућа пресуда. Међутим, код појма криминалне делатности довољно је да постоји противправно дело које је у закону одређено као кривично дело, тј. делатност која се може подвести под законски опис одређеног кривичног дела. Ирелевантно је о којем се кривичном делу ради. То може бити било које кривично дело чијим се извршењем дошло до имовине која је предмет кривичног дела прања новца (предикатно кривично дело). Коришћење појма „криминална делатност“ дозвољава да то дело не мора бити појединачно утврђено, а још мање потребно да претходно постоји правоснажна пресуда за то дело (Милорадовић et al., 2017:127).

Као што је наведено, сам појам криминалне делатности није прецизно дефинисан, те се поставља питање да ли он подразумева извршење само једног кривичног дела или извршење више кривичних дела. Такође, поставља се питање, да ли појам криминалне делатности подразумева само вршење кривичних дела и да ли имовина која проистекне извршењем привредних преступа или прекршаја може бити инкримисана кривичним делом прања новца. Конкретно, кривично дело пореска утаја подразумева потпуно или делимично избегавање пореза, доприноса или других прописаних дажбина, давањем лажних података о стеченим приходима, о предметима или другим чињеницама које су од утицаја на утврђивање оваквих обавеза, или ко у истој намери, у случају обавезне пријаве, не пријави стечени приход, односно, предмете или друге чињенице које су од утицаја на утврђивање оваквих обавеза или ко у истој намери на други начин прикрива податке који се односе на утврђивање наведених обавеза а износ обавезе чије се плаћање избегава прелази милион динара¹⁰.

¹⁰Чл. 225 ст.1 Кривичног законика РС.

То значи да уколико износ обавезе чије се плаћање избегава не прелази износ од милион динара, представља прекршај а не кривично дело¹¹, те се поставља питање, уколико неко врши пореску утају до милион динара месечно, на годишњем нивоу око 12 милиона динара (према усаглашеним ставовима Апелационих судова на територији РС) и тиме не чини кривична дела већ прекршаје, да ли се утаја пореза на овај начин може сматрати криминалном делатношћу.

Мишљења смо да криминална делатност представља криминолошки појам, те поред вршења кривичних дела, подразумева и вршење прекршаја и привредних преступа, што подразумева криминалитет у целини, односно, криминалитет у ужем правном смислу и криминалитет у ширем правном смислу. Према ужем правном дефинисању, криминалитет чине она понашања која су инкриминисана у позитивном кривичном законодавству као кривична дела, док криминалитет према ширем правном дефинисању чине све кажњиве радње у одређеном правном систему (Константиновић - Вилић et al., 2012:35).

5. Ефикасност органа откривања и гоњења након интеграције појма „криминалне делатности“ као елемента бића кривичног дела прања новца

Након измена и допуна Кривичног законика Републике Србије, анализирајући период од 01.01.2015. до 30.05.2017. и период од 01.06.2017. до 31.12.2019, према коме су у периоду од 01.01.2015. до 30.05.2017. поднете кривичне пријаве против 62 лица за извршење кривичног дела прања новца из чл. 231 КЗ РС, а у периоду од 01.06.2017. до 31.12.2019. поднете кривичне пријаве против 217 лица за извршење кривичног дела прања новца из чл. 245 КЗ РС, долазимо до закључка да је измена законске де-

¹¹Преглед усаглашених ставова представника кривичних одељења Апелационих судова у Београду, Крагујевцу, Нишу и Новом Саду, у присуству представника кривичног одељења Врховног касационог суда, на заједничким седницама одржаним у току 2018. године, око спорних питања од значаја за функционисање судова у Републици Србији и уједначавање судске праксе (члан 24. став 3. Закона о уређењу судова - "Службени гласник РС" бр.116/08...113/17). Крагујевац, 06. 12. 2018. године - Радњу предметног кривичног дела треба ценити према обрачунском периоду за који је порески обвезник био дужан да обрачуна, пријави и плати ПДВ. Сходно томе ако висина утајеног пореза на додату вредност за одређени обрачунски период (месечни или тромесечни) не прелази износ од 500. 000, 00 динара неће постојати предметно кривично дело. (У међувремено дошло је до измене и допуне КЗ РС, те је у чл.225 КЗ РС дошло до промене износа који сада износи 1. 000. 000 динара), Преглед усаглашених ставова: <https://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/Usaglaseni%20stavovi%20AP%20sudova%202018.pdf>, приступљено 25. 03. 2020.

финиције кривичног дела прања новца побољшала ефикасност откривања овог кривичног дела за 350 %. Тај податак говори, да је сама промена појма „имовине која потиче од кривичног дела“ појмом „имовине која потиче од криминалне делатности“ довела до лакшег и ефикаснијег рада органа откривања и гоњења, јер није неопходно постојање правоснажне судске пресуде за постојање предикатног кривичног дела. У прилог томе иде и то што је Србија у фебруару месецу 2018. године, од стране ФАТФ-а¹² стављена на „црну листу“, односно, да представља државу са високим ризиком у области прања новца и финансирања тероризма¹³. Од стране ФАТФ-а изнето је да се законски прописи који се тичу ове области морају изменити у складу са правним тековинама Европске Уније, као и да се њихова примена спроведе у пракси. Након усклађивања законских прописа и након њихове ефикасније примене у пракси, што говори знатан број новооткривених лица као извршиоца кривичног дела прања новца, ФАТФ је „скинуо“ државу Србију са „црне листе“ ризичности и поздравио значајан напредак Србије на унапређењу система спречавања прања новца и финансирања тероризма¹⁴.

6. Закључак

Прање новца представља глобални проблем на који није отпорна ниједна држава, па ни Република Србија. Као један облик прикривања извршења кривичног дела, односно, криминалне делатности, његова појава се негативно одражава на економски и политички систем једне земље. Након што је међународна заједница увидела колика је претња од прања новца, приступила је константом доношењу законских прописа у циљу откривања, доказивања и сузбијања овог кривичног дела. С тим у вези, Република Србија је као потписница одређених међународних аката, такође изменила своје законске прописе а у циљу побољшања ефикасности његовог сузбијања. Доношење и усклађивање законских прописа у области прања новца, било је потребно и због тога што је Република Србија земља која се налази у транзицији, а свака земља која се налази у транзи-

¹² FATF - Financial Action Task Force - Међудржавно тело које има за циљ да развија и унапређује мере и радње за борбу против прања новца и финансирања тероризма на националном и међународном нивоу.

¹³ FATF, Publications, <http://www.fatf-gafi.org/publications/high-risk-and-other-monitored-jurisdictions/documents/fatf-compliance-february-2018.html>, приступљено 23.09.2020.

¹⁴ FATF, Publications, <http://www.fatf-gafi.org/publications/high-risk-and-other-monitored-jurisdictions/documents/fatf-compliance-june-2019.html>, Управа за спречавање прања новца, Србија скинута са сиве листе ФАТФ, <http://www.apml.gov.rs/vesti/clanak/srbija-skinuta-sa-sive-liste-fatf>, приступљено 23.09.2020.

цији представља веома добру подлогу за вршење кривичног дела прања новца. Чињеница је да је доношењем Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма, Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, као и изменама и допунама Кривичног законика у вези са појмовним одређењем, односно, бићем кривичног дела прања новца, дошло до његовог ефикаснијег откривања и сузбијања. Иако је појам криминалне делатности довео до ефикасније примене Кривичног законика, мишљења смо да је потребно усклађивање свих наведених законских прописа, као и доношење Закона о пореклу имовине, који би, такође, био од великог значаја у борби против „прљавог новца“ и који би омогућио ефикасније спровођење свих наведених закона у пракси. Доношењем Закона о пореклу имовине терет доказивања „прљаве имовине“, уколико постоји индиција о несразмери прихода, прешао би са органа гоњења на осумњичене против којих се кривична пријава поднеси. Лакшем откривању и расветљавању коруптивних кривичних дела, у које спада и кривично дело прања новца, допринело је и доношење Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције и формирање нових институција за поступање приликом откривања, кривичног гоњења и пресуђења извршиоца кривичних дела прања новца. Након ступања на снагу Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, на територији Републике Србије формирана су Посебна одељења Виших судова и Виших јавних тужилаштва у Београду, Новом Саду, Нишу и Краљеву, док је, такође, дошло до формирања и посебне организационе јединице у оквиру Министарства унутрашњих послова, односно, Одељења за борбу против корупције. Мишљења смо да је на овај начин дошло до уске специјализације судија, јавних тужилаца и криминалистичких инспектора, надлежних за поступање у откривању, кривичном гоњењу и пресуђењу извршилаца кривичних дела прања новца. Такође, велику улогу у откривању кривичних дела прања новца има и Управа за спречавање прања новца, орган управе у саставу Министарства финансија, која прикупља, обрађује, анализира и прослеђује надлежним органима информације, податке и документацију коју прибавља у складу са Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције и врши друге послове који се односе на спречавање и откривање прања новца и финансирања тероризма у складу са овим законом. Мишљења смо да је лакшем откривању и расветљавању кривичног дела допринело и то што је Закон предвидео и сарадњу државних органа, односно, постојање службеника за везу док је, такође, допринос у томе и што је регулисано постојање службе финансијске форензике, која се може образовати у Ту-

жилаштву за организовани криминал и Посебним одељењима Виших јавних тужилаштва, а у циљу анализе токова новца и финансијских трансакција од стране финансијског форензичара који поседује одређена стручна знања из ове области.

Референце

Бошковић, Г. (2014). *Организовани криминал*. Београд: Криминалистичко – полицијска академија;

Бошковић, Г. (2005). *Прање новца*. Београд: БеоСинг;

FATF, Publications, <http://www.fatf-gafi.org/publications/high-risk-and-other-monitored-jurisdictions/documents/fatf-compliance-february-2018.html>, приступљено 23.09.2020;

FATF, Publications, <http://www.fatf-gafi.org/publications/high-risk-and-other-monitored-jurisdictions/documents/fatf-compliance-june-2019.html>, приступљено 23.09.2020;

Financial Action Task Force (1999). *Policy Brief*. Paris, France;

Јовашевић, Д. (2018). Прање новца у међународном и кривичном праву Србије. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*. 80(LVII). 197-216;

Јовашевић, Д. (2017). *Кривично право*. Посебни део. Београд: Досије;

Јовашевић, Д, Гајић-Гламочлија, М. (2008). *Кривично дело прања новца*. Београд: БеоСинг;

Константиновић – Вилић, С., Николић – Ристановић, В., Костић, М. (2012). *Криминологија*. Ниш: Правни факултет у Нишу;

Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом, приступљено 24.09.2020. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007bd23>,

Кривични законик РС. *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019;

Милорадовић, О, Радисављевић, М., Стојановић, З., Трешњев, А. (2017). *Приручник за сузбијање привредног криминалитета и корупције*. Београд: ОЕБС;

Преглед усаглашених ставова представника кривичних одељења Апелационих судова у Београду, Крагујевцу, Нишу и Новом Саду - Крагујевац, 06.12.2018. године, <https://www.vk.sud.rs/sites/default/>

files/attachments/Usaglaseni%20stavovi%20AP%20sudova%202018.pdf, приступљено 25.03.2020;

Richards, J. (1999). *Transnacional Criminal Organizations, Cybercrime and Money Laundering*. London: CRC Press;

Стојановић, З. (2019). *Коментар Кривичног законика - 9. измењено и допуњено издање*. Београд: Службени гласник;

Теофиловић, Н, Јелачић, М. (2006). *Спречавање, откривање и доказивање кривичних дела корупције и прања новца*. Београд: Полицијска академија;

Управа за спречавање прања новца, Србија скинута са сиве листе ФАТФ, <http://www.apml.gov.rs/vesti/clanak/srbija-skinuta-sa-sive-liste-fatf>, приступ 23.09.2020;

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције. *Службени гласник РС*, бр. 94/2016 и 87/2018;

Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма. *Службени гласник РС*, бр. 113/2017 и 91/2019;

Закон о потврђивању Конвенције о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом. *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 7/2002 и 18/2005.

Резиме

Прање новца је процес прикривања незаконитог порекла новца или имовине стечених криминалом. Након извршеног кривичног дела и стечене противправне имовинске користи, појединац или група траже начине да новац легално користе и на тај начин избегну кривично гоњење. Као један облик прикривања извршења кривичног дела, односно, криминалне делатности, његова појава се негативно одражава на економски и политички систем једне земље. Након што је међународна заједница увидела колика је претња од прања новца, приступила је константом доношењу законских прописа у циљу откривања, доказивања и сузбијања овог кривичног дела.

Прање новца у позитивном праву Републике Србије регулисано је Кривичним закоником Републике Србије и Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма, док је у Закону о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције уређено образовање, организација, надлежност и ов-

лашћења државних органа и посебних организационих јединица државних органа ради откривања, кривичног гоњења и суђења, између осталог и за кривична дела корупције, који кривично дело прање новца сврстава у коруптивна кривична дела.

У Кривичном законнику Републике Србије, кривично дело прање новца инкриминисано је у чл. 245 према коме елементи бића кривичног дела представљају конверзију или пренос имовине, са знањем да та имовина потиче од криминалне делатности, у намери да се прикрије или лажно прикаже незаконито порекло имовине, или прикрију или лажно прикажу чињенице о имовини са знањем да та имовина потиче од криминалне делатности или стицање, држање или коришћење имовине са знањем, у тренутку пријема, да та имовина потиче од криминалне делатности. Претходно законско одређење кривичног дела прања новца претпостављало је постојање предикатног кривичног дела, односно, имовине која потиче од кривичног дела, док је изменама и допунама Кривичног законика Републике Србије који је ступио на снагу 01. 06. 2017. год. тај појам замењен појмом да „имовина потиче од криминалне делатности“. Криминална делатност представља термин који није довољно прецизан и који више представља криминолошки, него кривичноправни појам. Код појма криминалне делатности довољно је да постоји противправно дело које је у закону одређено као кривично дело, тј. делатност која се може подвести под законски опис одређеног кривичног дела, којом приликом се не поставља питање о којем се кривичном делу ради. То може бити било које кривично дело чијим се извршењем дошло до имовине која је предмет кривичног дела прања новца. Коришћење појма „криминална делатност“ дозвољава да то дело не мора бити појединачно утврђено, а још мање потребно да претходно постоји правоснажна пресуда за то дело. Такође, према криминолошком схватању, појам криминалне делатности поред вршења кривичних дела подразумева и извршење прекршаја и привредних преступа. Такође, на крају треба нагласити да је доношењем Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма, Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, као и изменама и допунама Кривичног законика у вези са појмовним одређењем, односно, бићем кривичног дела прања новца али и формирање посебних институција у складу са законом, довело до његовог ефикаснијег откривања, доказивања и сузбијања.

THE CRIMINAL LAW ASPECT OF MONEY LAUNDERING AND THE NOTION OF CRIMINAL ACTIVITY

Marko Jovanović,

PhD student, Faculty of Law, University of Niš

Summary

Money laundering is the process of concealing the illegal origin of money or property acquired through crime. After committing a criminal offense and acquiring unlawful material gain, an individual or group seeks ways to use the money legally and thus avoid prosecution. As a form of concealment of the commission of a crime, this criminal activity has a negative impact on the economic and political system. Having recognized the threat of money laundering, the international community steadily enacted legislation to detect, prove and combat this crime.

In the positive law of the Republic of Serbia, money laundering is regulated by the Criminal Code of the Republic of Serbia and the Act on Prevention of Money Laundering and Financing Terrorism. In addition, the Act on Organization and Jurisdiction of State Bodies in the Suppression of Organized Crime, Terrorism and Corruption regulates education, organization, jurisdiction and powers of state bodies and special organizational units of state bodies in charge of detection, prosecution and trial of criminal offenses of corruption, given the fact that (under this Act) money laundering offenses are classified as corruptive criminal offenses.

*In the Criminal Code of the Republic of Serbia, the criminal offense of money laundering has been criminalized in Article 245. The elements of the *corpus delicti* are the concealment or misrepresentation of property-related facts, with the knowledge that the property originates from a criminal activity, or the acquisition, possession or use of the property with the knowledge, at the time of receipt, that the property originates from a criminal activity. The previous legal definition of the criminal offense of money laundering presupposes the existence of a previous criminal offense, i.e. property originating from the criminal offense. In the amendments to the Criminal Code of the Republic of Serbia effective as of 01.06.2017, this term was modified by the wording that "property originates from criminal activity". Criminal activity is a term that is not sufficiently precise, and it is a criminological rather than a criminal law term. The notion of criminal activity implies that it is sufficient that there is an unlawful act which is defined by law as a criminal act, i.e. an activity that can be classified under the legal description of a particular crime. However, it does not raise the question of what crime is involved. It may be*

any criminal offense whose commission resulted in acquiring unlawful gain stemming from the criminal offence of money laundering. The use of the term “criminal activity” implies that the act does not have to be individually identified, and that the court does not necessarily have to render a final decision (sentence) for the commission of that act. In criminology, the concept of criminal activity entails not only the commission of criminal offenses also the commission of misdemeanors and economic offenses. Finally, it should be emphasized that the adoption of relevant legislation (the Act on Prevention of Money Laundering and Financing Terrorism, the Act on Organization and Jurisdiction of State Bodies in Combating Organized Crime, Terrorism and Corruption, and the amendments to the Criminal Code concerning the conceptual definition of the criminal acts of money laundering) as well as the formation of special institutions in accordance with the law have ultimately contributed to more effective detection, proving and suppression of this crime.

Keywords: *money laundering, criminal activity, profit, property, concealment of origin.*